

116-002

การปฏิรูปกฎหมายของประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๑ จนถึง พ.ศ. ๒๕๓๘

นางสาว พัชรินทร์ เปี่ยมสมบูรณ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคณะหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
แผนกวิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๓๘

I15439690

The Legal Reform of Thailand from A.D. 1868 - 1935

Miss Patcharin Piensomboon

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

1974

ศูนย์วิจัยประวัติศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่ง ของ การศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

.....
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์ .. น.จ. น.จ.น.จ.น.จ. ประธานกรรมการ

..... กรรมการ

..... กรรมการ

..... กรรมการ

อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย ศาสตราจารย์ รอง ศยามานนท์
ศาสตราจารย์พิเศษ ชานินทร์ ทรัพย์วิเชียร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : การปฏิรูปกฎหมายของประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๑
จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๘
ชื่อ : นางสาวพัชรินทร์ เปี่ยมสมบุญ
แผนกวิชา : ประวัติศาสตร์
ปีการศึกษา : ๒๕๑๖

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีความมุ่งหมายที่จะกล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงด้านกฎหมายของประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๑ อันเป็นที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจนถึง พ.ศ. ๒๔๗๘ อันเป็นที่ประเทศไทยมีประมวลกฎหมายครอบครัวบริบูรณ์ซึ่งยังผลให้ได้เอกราชทางการศาลอย่างสมบูรณ์

วิทยานิพนธ์นี้แบ่งออกได้เป็น ๖ บท โดยมีบทนำและบทสรุปอยู่ต่างหาก บทนำกล่าวถึงความเป็นมาของปัญหาในการวิจัย วัตถุประสงค์ ขอบเขต ประโยชน์ และวิธีการดำเนินการวิจัย บทที่หนึ่งกล่าวโดยย่อถึงกฎหมายไทยดั้งเดิม คือกฎหมายสมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เพื่อเป็นการวางพื้นฐานความรู้ทางกฎหมายไทยก่อนกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงกฎหมายครั้งสำคัญในเวลาต่อมา บทที่สองกล่าวถึงกฎหมายไทยสมัยทำสนธิสัญญากับประเทศตะวันตก และขอบบพรองของกฎหมายและศาลไทยอันทำให้นานาประเทศที่ได้ทำสนธิสัญญากับประเทศไทยในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ซึ่งเป็นภาระที่สร้างความลำบากให้แก่ประเทศไทย บทที่สามกล่าวถึงการปฏิรูปกฎหมายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งเป็นการยกเลิกระบบกฎหมายเก่าของประเทศไทยโดยสิ้นเชิง แล้วเปลี่ยนมาใช้ระบบกฎหมายใหม่ตามมาตรฐานกฎหมายตะวันตก ซึ่งเห็นได้จากประมวลกฎหมายอาญาอันเป็นประมวลกฎหมายฉบับแรก นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงการ

สถาปนาโรงเรียนกฎหมายเพื่อผลิตนักกฎหมายซึ่งจะเป็นผู้ใช้กฎหมายในระบบ
ใหม่อีกด้วย บทที่สี่ เป็นบทสืบเนื่องจากบทที่สาม คือ การดำเนินงานร่าง
ประมวลกฎหมายสืบต่อจากที่ใดค้างไว้ อันได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา
ความแพ่ง และพระธรรมนูญศาลยุติธรรม บทที่ห้า กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลง
อันเนื่องมาจากการใช้ระบบประมวลกฎหมาย และฐานะของนักกฎหมายไทย
บทที่หก กล่าวถึง ผลสำเร็จและอุปสรรคแห่งการเปลี่ยนแปลงกฎหมาย
ตลอดจนผู้ที่มีบทบาทช่วยให้งานเปลี่ยนแปลงกฎหมายสำเร็จไปได้ดีทั้งที่เป็น
ชาวไทยและชาวต่างประเทศ บทสรุปได้กล่าวสรุป การเปลี่ยนแปลง
กฎหมายทั้งหมดตั้งแต่ต้นจนถึงพ.ศ. ๒๔๗๘ พร้อมทั้งแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ
กฎหมายที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงแล้ว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title : The Legal Reform of Thailand from
A.D. 1868 - 1935

Name : Miss Patcharin Piemsomboon

Department : History

Academic Year : 1973

Abstract

The purpose of this research is to make a detailed study of the Thai legal reform from A.D. 1868 to 1935 when Thailand completed a set of legal codes and abolished the extraterritoriality and the fiscal limitation in the country.

The thesis is divided into 6 chapters excluding the introduction and the conclusion. The introductory chapter is a survey of the problems, the aim, the scope and the research methods of this thesis. The first gives a brief description of the general background of the ancient Thai law in each period in order to provide the reader with the basic knowledge of this topic. The second chapter presents Thai laws and courts of justice when Thailand signed the unequal treaties with the Western nations. The third chapter is concerned with the legal reform in the reign of King Rama V or Chulalongkorn. The ancient Thai law which was based on the Indian law was changed and substituted by the modern Thai law based on the Roman law and the English Common law. The Penal Code of 1908 is the first evidence of this reform. The establishment of the Law School is also dealt with. Chapter IV, related to chapter III, describes the continuation of the code drafting which resulted in the proclamation of the Civil and Commercial Code, the Criminal and Civil Procedure Codes and the law on the Organization of the Courts.

Chapter V concerns the changes which arose out of the administration of the code and the Thai lawyer's status. The sixth chapter deals with the achievements, the obstacles and the eminent Thai and foreign jurists and judges who rendered a valuable service in effecting these changes. The conclusion summarises the legal reform from the beginning until 1935 and gives the writer's point of view on the laws which have been put on the statute book.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำขอบคุณ

นอกเหนือจากกำลังกาย กำลังใจ และกำลังสมองของผู้เขียนแล้ว วิทยานิพนธ์เล่มนี้อาจสำเร็จได้ หากผู้เขียนมิได้รับความกรุณา และความช่วยเหลือจากศาสตราจารย์ รอง ศยามานนท์ อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย ซึ่งตลอดเวลาได้ให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้เขียนในทุก ๆ ด้าน ตั้งแต่คำแนะนำในการหาแหล่งค้นคว้าเอกสาร และหนังสืออ้างอิงตลอดจนได้ให้ยืมหนังสืออ้างอิงบางเล่มที่เป็นหนังสือที่หายาก และในระหว่างควบคุมการวิจัย ท่านได้สละเวลาตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ให้หลายรอบ ผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณของท่านเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านศาสตราจารย์พิเศษฉานินทร์ กรีวิเชียร ผู้พิพากษาศาสดฎีกา ซึ่งเป็นอาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัยอีกท่านหนึ่ง ท่านได้ให้กำลังใจและสนับสนุนการวิจัยของผู้เขียนตั้งแต่ต้นจนจบ ท่านได้ให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างมากในด้านหนังสืออ้างอิงที่เกี่ยวกับเรื่องกฎหมาย และให้คำอธิบายเรื่องตัวบทกฎหมายอีกด้วย นอกจากนี้ท่านยังได้สละเวลาอันมีค่ามาตรวจและแก้ไขสำนวนภาษาในการเขียนวิทยานิพนธ์ให้อีกด้วย ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอย่างมากต่อรองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศรี คุก และรองศาสตราจารย์ วิลาสวงศ์ นพรัตน์ ที่ได้ให้ความกรุณาตรวจและแก้ไขข้อบกพร่องบางประการของวิทยานิพนธ์ ตลอดจนให้คำแนะนำอื่น ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อผู้เขียนเป็นอันมาก

นอกจากนี้ผู้เขียนขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ในหน่วยราชการบางหน่วย ที่ให้ความช่วยเหลือ และอำนวยความสะดวกในการค้นคว้าเอกสาร เช่น เจ้าหน้าที่ในกองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร และกองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ และคุณสุวรรณา เทภาสิต บรรณารักษ์ห้องสมุดสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ที่ช่วยเป็นธุระตรวจความเรียบร้อยในการพิมพ์วิทยานิพนธ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
คำขอบคุณ	ช
รายการภาพประกอบ	ณ
รายการเอกสารประกอบ	ญ
บทนำ	๑
บทที่	
๑ กฎหมายไทยดั้งเดิม	๔
กฎหมายสมัยกรุงสุโขทัย	๔
กฎหมายสมัยกรุงศรีอยุธยา	๘
กฎหมายสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น	๑๖
๒ กฎหมายไทยสมัยทำสนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับมหาอำนาจฝ่ายตะวันตก	๒๓
สมัยแห่งการทำสนธิสัญญากับต่างประเทศ	๒๘
สนธิสัญญาไม่เสมอภาค	๓๑
การยกเว้นการใช้กฎหมายไทยกับชาวต่างประเทศ	๓๔
ขอบบพร่องของกฎหมายและศาลไทย	๓๗
การปรับปรุงกฎหมายสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๔๕

บทที่

๓	การปฏิรูประบบกฎหมายในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๔๘
	ปัญหาอันเกิดจากสิทธิสภาพนอกอาณาเขต	๕๒
	การปฏิรูประบบกฎหมายไทย	๕๕
	ทางเลือกของระบบกฎหมายไทย	๖๐
	หลักการในการร่างกฎหมาย	๖๓
	ประมวลกฎหมายอาญา	๖๖
	การสร้างนักกฎหมายไทย	๘๒
๔	การปรับปรุงกฎหมายในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๕๓-๒๔๖๘) (ค.ศ. ๑๙๑๐-๑๙๒๕) จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๘ (ค.ศ. ๑๙๓๕)	๙๐
	โครงสร้างของงานร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ..	๙๓
	คณะกรรมการร่างประมวลกฎหมาย	๙๖
	กรมร่างกฎหมาย	๑๐๘
	ปัญหาก่อนการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ .	๑๑๑
	การประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกฎหมายสำคัญอื่น ๆ	๑๑๔
๕	การเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการใช้ระบบประมวลกฎหมาย .	๑๒๑
	การปฏิรูปภาษากฎหมายไทย	๑๒๑
	การเปลี่ยนแปลงการศึกษากฎหมาย	๑๒๕
	การยกมาตรฐานวิชาชีพกฎหมาย	๑๓๒

บทที่	หน้า
๖ ผลสำเร็จและอุปสรรคในการปฏิรูปกฎหมายไทย	๑๓๓
เอกราชโดยสมบูรณ์ทางการศาล	๑๓๓
ผู้มีบทบาทในการปรับปรุงระบบกฎหมายไทย	๑๔๖
ปัญหาการจ้างนักกฎหมายชาวต่างประเทศ	๑๗๒
อุปสรรคในการปรับปรุงระบบกฎหมาย	๑๗๗
บทสรุป	๑๘๘
บรรณานุกรม	๑๙๑
ประวัติการศึกษา	๒๐๑

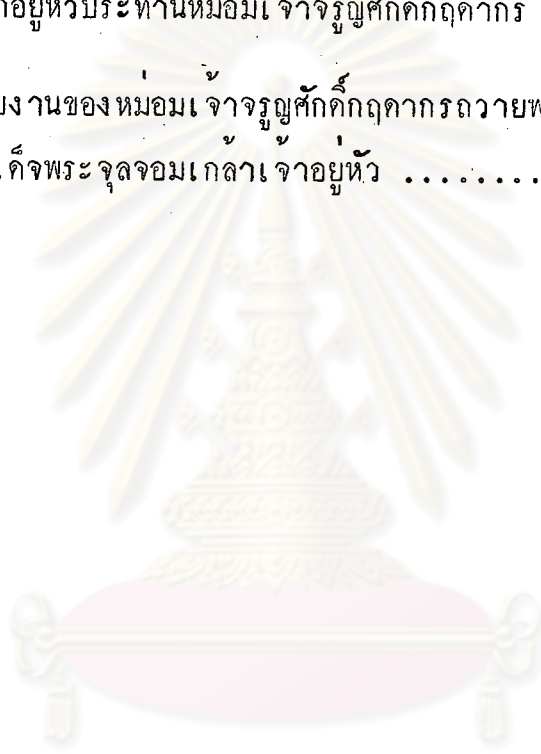
ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการภาพประกอบ

ภาพประกอบที่	หน้า
๑. ปกในกฎหมายตราสามดวง	๒๐
๒. เนติบัณฑิตไทยรุ่นแรก	๔๖
๓. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ .	๑๔๘
๔. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสวัสดิวัฒนวิศิษฎ์	๑๕๐
๕. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์	๑๕๓
๖. เจ้าพระยามหิธร (ลออ ไกรฤกษ์)	๑๕๗
๗. เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศ (จิตร ณ สงขลา)	๑๕๘
๘. พระยานรเนติบัญญัติ (ลัด เศรษฐบุตร)	๑๖๑
๙. พระยาเทพวิฑูรพหลศุรคาบตี (บุญช่วย วณิกกุล)	๑๖๒
๑๐. เจ้าพระยาอภัยราชาสยามานุกรกิจ (Rolin Jacquemyns)	๑๖๔
๑๑. นายพิชาญ บูลยง (René Guyon)	๑๗๑

รายการเอกสารประกอบ

เอกสาร	หน้า
๑ ตันรางพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวประทานหม่อมเจ้าจรรยาศักดิ์กฤดากร	๑๗๕
๒ รายงานของหม่อมเจ้าจรรยาศักดิ์กฤดากรถวายพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑๘๖

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความเป็นมาของปัญหา

คริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เป็นระยะเวลาที่มหาอำนาจตะวันตกแข่งขันกันแสวงหาอาณานิคมตามเขตต่าง ๆ ของโลก เอเชียอาคเนย์เป็นดินแดนหนึ่งที่ตกเป็นเป้าหมายแห่งการรุกรานนี้ ประเทศทุกประเทศในเอเชียอาคเนย์ได้ตกเป็นอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตกทั้งสิ้น ยกเว้นประเทศไทย ประเทศไทยรอดพ้นจากการเป็นอาณานิคมของต่างชาติได้ก็เพราะความสามารถอย่างยิ่งยวดของพระมหากษัตริย์ไทย เช่น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงเห็นว่าทางหนึ่งที่จะรักษาเอกราชของประเทศไว้ได้ คือการพัฒนาประเทศให้เจริญเป็นแบบตะวันตก รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงเป็นสมัยแห่งการปรับปรุงประเทศในด้านต่าง ๆ ทุกด้าน งานด้านปรับปรุงกฎหมายเป็นงานสำคัญอย่างหนึ่งในระยะนั้น เพราะงานด้านกฎหมายนี้มีผลไปถึงเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต เอกราชทางการศาลของไทย สิทธิสภาพนอกอาณาเขตซึ่งเป็นผลอันเนื่องมาจากการทำสนธิสัญญากับต่างประเทศในสองรัชกาลดังกล่าวนั้น จะถูกยกเลิกไปได้ก็ต่อเมื่อประเทศไทยมีระบบกฎหมายที่ประเทศตะวันตกยอมรับ ผู้เขียนจึงเห็นควรศึกษาถึงมูลเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงกฎหมายไทย วิธีดำเนินการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนอุปสรรคและความสำเร็จของการเปลี่ยนแปลงนั้น

อนึ่ง ผู้เขียนเห็นว่ายังไม่เคยมีการวิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงกฎหมายไทยโดยละเอียดมาก่อน แม้ว่าเคยมีหนังสือเรื่องการปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยะมหาราช ซึ่งคณะกรรมการจัดงานฉลองวันเถลิงถวัลย์ราชสมบัติครบ ๑๐๐ ปี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มอบให้

นายธำนิทร กรัยวิเชียร เป็นผู้เรียบเรียงก็ตาม แต่ก็เป็นการกล่าวถึง เรื่องกฎหมายและการศาลในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อย่างกว้าง ๆ พอสังเขปในแง่ของนักกฎหมาย เป็นหนังสือเฉลิมพระเกียรติ พระปิยะมหาราชมากกว่า มิใช่เป็นการวิจัยอย่างละเอียดในฐานะงานวิจัย ทางด้านประวัติศาสตร์

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ผู้เขียนจึงเห็นควรนำปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงกฎหมายไทยมาค้นคว้าและวิจัยอย่างละเอียด

วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

วัตถุประสงค์ คือ เพื่อแสดงวิธีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายไทยจากระบบกฎหมายไทยเดิมซึ่งใช้มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา และรัตนโกสินทร์ตอนต้น มาเป็นระบบประมวลกฎหมายซึ่งที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ชี้ให้เห็นอิทธิพลของระบบกฎหมายต่างประเทศ ตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการเปลี่ยนแปลงระบบกฎหมาย เป็นการเสนอข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์โดยจำกัดขอบเขตของการวิจัยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๓๘ (ค.ศ. ๑๘๖๘ - ๑๙๓๕) คือ ตั้งแต่เริ่มการปฏิรูประบบกฎหมายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงเมื่อประเทศไทยมีประมวลกฎหมายที่สมบูรณ์ใน พ.ศ. ๒๔๓๘ (ค.ศ. ๑๙๓๕) อันเป็นปัจจัยให้การเรียกร้องเอกราชทางการศาลของไทย ประสบผลสำเร็จในเวลาต่อมา

ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ ผู้เขียนคิดว่าคงให้ประโยชน์ด้านมานุษยวิทยาใน สาขาวิชาประวัติศาสตร์มากกว่าด้านอื่น ๆ เพราะจะได้ทราบถึงความเป็นมาของกฎหมายไทยตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และรัตนโกสินทร์ ในสมัยปัจจุบัน และยังอาจให้ประโยชน์ในด้านรัฐศาสตร์อีกด้วย เพราะ

งานปรับปรุงกฎหมายไทยมีเรื่องเกี่ยวพันไปถึง เรื่องการ เมืองระหว่างประเทศ กับประเทศตะวันตกด้วย โดยเฉพาะกับประเทศที่พยายามแผ่อิทธิพลเข้าครอบ ครองประเทศไทย นอกจากนี้โดยทั่วไปแล้วการเข้าใจเรื่องราวในอดีตอย่าง ลึกซึ้งย่อมจะ เป็นพื้นฐานอย่างดีของการกระทำในปัจจุบันอีกด้วย

วิธีดำเนินการวิจัย

หลังจากได้วางโครงร่างอย่างสังเขปแล้ว ผู้เขียนได้ดำเนินการ วิจัยแบบอาศัยเอกสาร (Documentary Research) คือ การค้นคว้า ข้อมูลโดยอาศัยเอกสารซึ่งประกอบด้วยเอกสารชั้นต้น (primary sources) เช่น จดหมายเหตุ พระราชหัตถเลขา สนธิสัญญา ตลอดจนประกาศ และพระราชบัญญัติต่าง ๆ เอกสารเหล่านี้สามารถหาอ่านได้จากกอง จดหมายเหตุ กรมศิลปากร และจากกองบรรณสาร กระทรวงการ ต่างประเทศ ส่วนเอกสารชั้นรอง (secondary sources) ได้แก่ หนังสืออ้างอิง และวารสารทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หลังจากได้ พิจารณาศึกษาและวิเคราะห์หลักฐานต่าง ๆ ที่ได้จากเอกสารทั้ง ๒ ประเภท แล้ว จึงทำการเรียบเรียงเอกสารให้รัดกุม เป็นระเบียบ ตามโครงร่างที่ วางไว้ในตอนแรก ซึ่งอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงตามหลักฐานอีกบ้างใน ระยะเวลาหลัง

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย